

Seth D. Postell, Eitan Bar i Erez Soref

**Reading Moses Seeing Jesus: How the Torah Fulfils its Goal in Yeshua**  
- Expanded Second Edition (**Čitamo o Mojsiju, vidimo Isusa: Kako je Tora ispunila svoju svrhu u Ješui** - prošireno drugo izdanje)

ONE FOR ISRAEL Ministry, Southlake, TX, SAD, 2017, 128.

Susretanje s knjigama, koje su napisali židovski Kristovi vjernici, može biti vrlo zanimljivo, a katkad i prosvjetljujuće. **Bez ikakve epistemološke zaludnosti, korisno je saslušati ih i vidjeti možemo li se obogatiti njihovim pogledom na stvar.** *Čitamo o Mojsiju, vidimo Isusa* jedna je od takvih knjiga. Napisala su je trojica izraelskih autora koji rade za misijsku organizaciju "ONE FOR ISRAEL Ministry". Oni vjeruju da mogu ponuditi jedinstven pogled na razumijevanje Tore (Mojsijeva petoknjžja) i Zakona koji se nalazi u Tori. Ne slažu se s uvriježenim mišljenjem da je Tora zakonik (Loc 249) jer vjeruju da je primarno "povijesni zapis čija je svrha povesti Izrael kroz prekršeni Zakon i dalje, naime, k Mesiji" (Loc 253).

*Čitamo o Mojsiju, vidimo Isusa* sastoji se od dvije cjeline, stoga i od dvije isprepletene svrhe. U prvoj cjelini knjige autori pokazuju da je Zakon imao svrhu ispuniti se u Kristu, dok druga cjelina govori o tome zašto se Kristovi vjernici, kako Židovi tako i oni poganskog podrijetla, ne trebaju pridržavati starozavjetnog Zakona iako će ga i dalje čitati te primjenjivati kao dio Svetoga pisma.

Osnovno načelo knjige jest književna funkcija "ma'asei avot, siman l'banim", što znači: "djela otaca znak su sinovima" (Loc. 342). Ovo načelo znači da u Tori možemo pronaći priče koje ne govore samo o patrijarsima nego i o njihovim potomcima u budućnosti. Biblijski će akademici lakše prepoznati ovu funkciju kao "narativnu tipologiju, odnosno literarnu analogiju" (Loc. 346). Ne trebamo je brkati s alegorijskim tumačenjem jer su proizvod autorove nakane te ih, shodno tomu, možemo prepoznati prema "opipljivim, prepoznatljivim osobinama u samome tekstu", naime, po "zajedničkim riječima i frazama (leksičkim paralelama)" i "zajedničkim zapletom (tematskim paralelama)" (Loc. 349). Autori navode nekoliko uvjerljivih primjera, kao što su ponavljanje blagoslova nad Adamom i Evom te obvezu stvaranja u Božjim obećanjima Abrahamu.

U prvom poglavlju doznajemo da Tora upućuje na nešto veće od samog Zakona jer predviđa kršenje Zakona. Pomoću spomenute literarne funkcije, priprema Izrael za njegov neuspjeh, upućujući na Adamov neuspjeh u održavanju Božjih zapovijedi, a potom ukazujući na isti rezultat u pričama o Izraelu od izlaska do izgnanstva. Uz to, stavlja naglasak na *vjeru* kao na poželjan instrument blagoslova, što doznajemo u drugom poglavlju. I, doista, Tora govori o vjeri strateški, u okviru šest glavnih razdoblja (Loc. 488). Sve to unatoč činjenici da je Izrael

rijetko ispoljavao vjeru, osobito nakon davanja Zakona (Loc. 539). Uz Zakon, došle su oštre kazne za prethodno zanemarivane grijehе te ga ne trebamo smatrati “ključem prema Izraelovoj pravednosti” (Loc. 594). Umjesto toga, čitatelj bi trebao “preispitati učinkovitost Zakona koji je doveo Izrael (i sve narode) u puninu bezuvjetnih obećanja iz Abrahamova zavjeta” (Loc. 600). Možemo vidjeti čak i nagovještaj Novoga saveza, kad je Mojsije potražio rješenje Izraelove zavisti zbog izlivanja Božjeg Duha (Br 11,29)” (Loc. 610).

U trećem poglavlju čitamo da Tora upućuje na Mesiju kao svrhu svoga pisanja. Naravno, u Tori je mnogo veći postotak stihova koji spominju Zakon (62%) nego onih koji spominju Mesiju (0,15%) (Loc. 627-630). Pa, ipak, ona predviđa Izraelov neposluh Zakonu i kršenje sinajskog zavjeta (Loc. 644), a Božja je svrha blagosloviti Izrael i čovječanstvo (Loc. 648). Stoga, Tora **nas mora uputiti drugamo** za rješenje, a to čini putem svoje priče. Priča o Adamu u vrtu ponovljena je u proroštvu o Izraelu u Ponovljenom zakonu 30-31, gdje će “ući u zemlju, jesti od njezina ploda, kršiti Božje zapovijedi... i biti otjerani u izgnanstvo” (Loc. 743). Stoga, primarni cilj Tore nije potaknuti na neposluh, nego ukazati na mesijanstvo kao na “glavnu temu” (Loc. 769). Mesija je “*osovina Božjeg plana za ponovno uspostavu* (sic) *svoje blažene vladavine nad privremeno prokletim stvorenjem*” (Loc. 778; naglasak u izvorniku).

Abrahamov zavjet ponavlja aspekte blagoslova, sjemena i zemlje, koji su sadržani u kreacijskom mandatu iz Postanka 1,26-28, kako čitamo u četvrtom poglavlju. Ovi aspekti tada postaju središte priče od Postanka sve do 2. Knjige o kraljevima (Loc. 826), gdje priča o Adamu i Evi postaje priča o Izraelu. Adam je “Božji prvi kralj”, koji je primio “vlast” od Boga, što je koncepcija koja se ponovno vidi u Salomonovoj vladavini te u većem broju mesijanskih proroštava (Loc. 840). Ovime se podupire ideja da “**Bog kani uspostaviti svoju vladavinu nad stvorenjem po Adamu i njegovu sjemenu**” (Loc. 851). Adam je, također, i “Božji prvi svećenik” jer postoje paralele između “tjedna stvaranja i priče o Šatoru sastanka” (Loc. 851), “links between the Garden of Eden and the tabernacle” (Loc. 904). Ovakav “kraljevsko-svećenički Adam (je) jest predlika i znak stvari koje će doći”, a koje su vezane i uz Izrael kao cjelinu i uz pojedinca iz Izraela (Loc. 950-954).

U petom poglavlju vidimo paralele između Izraela i Adama. Ista riječ koristi se za smještanje Adama u vrt i dovođenje Izraela u Obećanu Zemlju (Loc. 968). Vladavine Davida i Salomona odjekuju Adamovim mandatom. Time se upućuje na kralja koji će ostvariti Izraelov mandat (a shodno tomu, i Adamov mandat) “posrednički” (Loc. 972). **Možemo sagledati Adamov neuspjeh kroz prizmu njegova kraljevskog svećenstva, kao neuspjeh u “pokoravanju zemlje i vladanju nje-me”** (Loc. 1063) (šesto poglavlje). Na gori Sinaj Izrael je proglašen “*kraljevstvom svećenika*” koje sudjeluje u Božjem planu “**ponovne uspostave** (sic) **Njegove vladavine nad stvorenjem posredstvom ženina sjemena**” (Loc. 1068). Stoga, Posta-

nak, 3. poglavlje, ne prikazuje samo čovjekov pad u grijeh nego i programatsko neprijateljstvo između Božjeg sjemena i sjemena zmijina. Božje sjeme napreduje kroz generacije, od Šeta, Abrahama, do Izraela kao kolektivnog entiteta. Pa, ipak, odnosi se i na pojedinačno sjeme, odnosno na Mesiju-Kralja koji će ispuniti proroštva sadržana u Tori. Protoevangelij iz Postanka 3,15 predviđa i pobjedu i stradanja “Mesije-Kralja koji će doći” (Loc. 1178). Noa je slika ženina Sjemena jer donosi spokoj stvorenju tako što gradi žrtvenik i prinosi žrtvu Gospodinu (Loc. 1223). Ipak, i on doživljava neuspjeh sličan Adamovu (u vlastitu vrtu), zbog čega upućuje na “onoga poslije Noe” koji će “ponovno uspostaviti (sic) Božje naume”, i kao kralj, i kao svećenik (Loc. 1240).

U sedmom poglavlju Jakovljevi blagoslov nad njegovom sedmoricom sinova također upućuje na dolazak Evina sjemena posredstvom Judina sjemena. Čak i blagoslov, što ga je Jakov primio glede vladavine nad njegovim bratom Ezavom, nije se ispunio u Jakovu, nego je čekao ispunjenje u Jakovljevu sjemenu, u kralju iz Judina plemena (Loc. 1317). Ovom će kralju, koji će doći iz Judina sjemena, “šaka (biti) na šiji dušmana” (s. 8)” (Loc. 1340) te će uhvatiti zmiju i njezino sjeme za šiju, ispunjavajući Božje obećanje Evi (Loc. 1343). U osmom poglavlju dolazimo do priče o Bileamu i Balaaku, u kojoj se nalaze jasne poveznice s “obećanim blagoslovom i prokletstvima Abrahamova zavjeta” (Loc. 1385). Iako je bio poganski vrač, Bileam je poslužio kao prorok, baš kao što je njegova magarica mogla govoriti. Mojsije želi privući našu pozornost na Bileamovo treće proroštvo kako bi naglasio ovu viziju (Loc. 1417). Njegovo je proroštvo slično Judinu blagoslovu iz Postanka 49 (Loc. 1426) te se također odnosi na Mesiju (Loc. 1437). Sistematizirajući sve zajedno, autori zaključuju da je “svrha Tore ukazati na kralja koji je sjeme žene, iz Judina plemena, i koji će doći u posljednjim danima” (Loc. 1506).

Drugi dio knjige bavi se vjernikovim odnosom prema Zakonu. U devetom poglavlju vidimo da Zakon vrši ulogu “**staratelja, sjene, teologije, ljubavi, mudrosti i tužitelja**” (Loc. 1522). **Bilo bi zanimljivo usporediti njihovo shvaćanje s klasičnim reformiranim shvaćanjem triju uporaba Zakona.** Funkcije staratelja, sjene i tužitelja lijepo se uklapaju u prve dvije uloge Zakona. Pa, ipak, čini se da naši autori odbacuju treću uporabu Zakona, kao životnog pravila za vjernike. Odbacuju tvrdnju da je starozavjetni Zakon onaj zakon kojeg se kršćani trebaju držati jer Zakon se promijenio promjenom zavjeta. Ipak, i dalje možemo podvesti tri funkcije Zakona – teologiju, ljubav i mudrost – pod ovu kategoriju budući da ne odbacuju Zakon automatski, kao nešto što nema funkcije u životu vjernika pod Novim zavjetom. I, doista, njihovo gledište se, na funkcionalnoj razini, podudara s trećom uporabom Zakona.

Deseto poglavlje bavi se specifičnošću zakona u Tori jer su zakoni dani s obzirom na potrebe ljudi u konkretnim vremenima, a uz to ih se smatralo “**inferiornima i nečim što upućuje na budućnost i bolji savez**” (Loc. 1809) i u samom

Starom zavjetu. Na **Zakon možemo gledati kao na “moralno poboljšanje bez potpunog rušenja društvenih struktura njihova bliskoistočnoga kulturnog konteksta”** (Loc. 1828). Vidimo to u Kristovu razumijevanju odobravanja razvoda pod Mojsijem, koje možemo primijeniti i u slučaju drugih zakona, primjerice, zakona o robovlasništvu (Loc. 1839).

U jedanaestom poglavlju doznajemo da je danas nemoguće držati Mojsijev zakon jer “nema svećenstva, nema hrama i nema žrtvenog sustava – a oni su srce i bit Zakona” (Loc. 1856). Čak i kad bi hram danas postojao, bilo bi nemoguće održati cjelokupni Zakon. Uz to, čak i Talmud ispoljava shvaćanje da, od otprilike 30. godine po Kristu “Bog se više nije držao do Sinajskog saveza kao načina za pokrivanje Izraelovih grijeha” (Loc. 1894). Nakon 70. godine po Kristu, židovski vođe su se “odvojili od Biblije” i odredili rabine kao primarni funkcijski autoritet (Loc. 1924). Drugi dio poglavlja bavi se lažnim uvjerenjem da postoji usmeni zakon koji je Mojsije primio na Sinaju i kojeg se Židovi moraju držati. Ovo se protivi jasnom učenju Tore jer, prema Izlasku 34,27, “Božji savez s izraelskim narodom temelji se isključivo na pisanom Zakonu, koji je Mojsije zapisao prema Božjoj zapovijedi” (Loc. 2017).

Dvanaesto poglavlje govori o mesijanskom židovskom identitetu. Prvo, Ješua nije došao “ukinuti karakteristični židovski identitet” (Loc. 2116). To je jasno iz Pavlove razrade ove tematike iz Poslanice Rimljanima 11, gdje govori kako je i on sam Izraelac i da postoji židovski ostatak vjernika u Ješuu (Loc. 2132). Budući da je Židov osoba židovskog podrijetla, “držanje Zakona i židovskih tradicija ne čini” osobu većim Židovom (Loc. 2145-2149). **Pa, ipak, naši autori drže se određenih židovskih tradicija**, kao što su bogoštovlja subotom i proslavljanje biblijskih svetkovina, ali ne iz obveze prema “Sinajskom savezu niti prema rabinima” (Loc. 2153). Novi savez nije tek obnovljeni savez, nego potpuno novi savez (Loc. 2160). Stoga, i Zakon se razlikuje (Loc. 2175). Međutim, kao židovski vjernici, oni žive svoje živote “u bliskoj interakciji sa Zakonom i s našim predajama” jer žive među drugim Židovima unutar kulture koja je oblikovana Zakonom i predajom (Loc. 2189). Osim toga, tako im je lakše učiniti Ješuu razumljivijim pripadnicima svog naroda na način na koji “božićna drvca i uskršnji zečevi” nikako ne mogu (Loc. 2196).

Posljednje poglavlje završava zaključkom da se poslušnost Tori danas više ne ostvaruje življenjem “pod vlašću Zakona”, nego vjerom u Ješuu (Loc. 2214). Autori pozivaju svoje vjernike da budu “obuzeti Ješuum, a ne zakonima i predajama”, jer “Mojsije je napisao Toru kako bi nas doveo k Ješuu” i zbog toga što “trajne promjene dolaze jedino po Ješuu” (Loc. 2222-2225).

Ova je knjiga zanimljivo štivo. **Njezinih 128 stranica pune su bogatih objašnjenja biblijskog materijala.** Čitatelj će, zatvorivši knjigu, bolje razumjeti Stari zavjet, a osobito njegovu glavnu svrhu, što je upućivanje na vlastito ispunjenje

u Kristu. Za razliku od nekih drugih knjiga, koje su napisali mesijanski Židovi, autori nisu nakrcali knjigu židovskom terminologijom. Dobro su objasnili svoju metodologiju i prilično uvjerljivo je ilustrirali.

Unatoč svemu, postoje u knjizi stvari koje se mogu poboljšati. Na primjer, nije potpuno jasno vjeruju li autori u treću uporabu Zakona ili ne. Svakako, to neće biti važno većini čitatelja, ali svakako se radi o pitanju koje treba uvažiti kad se govori o vjernikovu odnosu prema starozavjetnom Zakonu. Zatim, količina detalja bolje bi se smjestila u dvostruko obimniju knjigu. I, na koncu, *Čitamo o Mojsiju, vidimo Isusa* knjiga je koju bih toplo preporučio i Židovima i poganima, i vjernicima i nevjernicima. I neka nam pomogne da, čitajući Mojsija, bolje vidimo Isusa!

Miroslav Balint-Feudvarski

## **Biblija Plus**

Life Publishers International, Springfield, 2018., str. 1991.

U 9. mjesecu 2018. godine, u izdanju Life Publisher Internationala, na naše je tržište izašla *Biblija Plus*. *Biblija Plus*, na izvornom jeziku *Fire Bible*, prvotnog naziva *The Full Life Study Bible*, predstavlja prvu Bibliju za proučavanje na hrvatskom jeziku. I dok su na Zapadu takvi alati mnogobrojni, kod nas u Hrvatskoj napokon smo dočekali tako nešto.

Ova Biblija za proučavanje (tzv. Study Bible) nastala je kao plod rada Dona Stamps, američkog misionara u Brazilu, koji je uvidio potrebu da se kršćanskim pastorima providi Biblija koja će ih usmjeriti i uputiti u njihovu propovijedanju, podučavanju te im pomoći u teološkom razumijevanju. Budući da je i među američkim pastorima i vjernicima otkrio kako postoji slična potreba za Biblijom za proučavanje s pentekostnim naglaskom i na Duhom ispunjenom životu, započeo je rad na ovoj Bibliji. Zbog svoje bolesti, Stamps nije doživio dovršenje i izlazak *Fire Bible* iz tiska, ali je ustrajao do kraja kako bi dovršio pisanje bilježaka.

Stamps je bio uvjeren kako je Duh Sveti i danas aktivan, kao što je bio u biblijska vremena, te da Božji Duh želi djelovati na isti način kao što je djelovao tijekom Isusove službe na Zemlji te nastavio djelovati u apostolskoj crkvi 1. stoljeća. Na tome tragu temelje se i tri ključna autorova uvjerenja: 1. Izvorno otkrivenje Krista i apostola, kao što je zabilježeno u Bibliji, potpuno je nadahnuto Duhom Svetim, što podrazumijeva Stari i Novi zavjet; 2. Biblija je Božja nepogrešiva istina; 3. Božja riječ je najviši autoritet Kristovoj Crkvi danas. Upravo zato što Bog i danas djeluje na isti način, i zbog važnosti Božje Riječi, *Biblija Plus* nastala je kao poticaj Crkvi da u punini iskusi izvornu silu i život Kraljevstva u Duhu Svetome.